

Robin Kopecký: diplomová práce, "Pátý Bentham"

Posudek vedoucího práce

Předkládaná práce si klade za cíl „objasnit základy Benthamovy morální filosofie a na základě jeho analýzy jazyka a ontologie odůvodnit klíčové termíny Utilitarismu“ (str. 59). Ve vztahu k předchozím interpretacím autor tento interpretační projekt nazývá „pátý Bentham“. Autorovo zkoumání širších filosofických závazků Benthamova utilitarismu je potenciálně přínosné nejen pro příznivce, ale i pro kritiky jeho etiky.

Pátý Bentham, jak píše autor, „má ve svém jádru jako výchozí bod ontologii“ (str. 13) a autor uvádí podstatné rozlišení mezi reálnými a fiktivními entitami. „Bentham pojímal reálné entity jako tělesa (*bodies*) nebo substance, které mohou být vnímány smysly“ (str. 16), zatímco další, z vnímatelných těles odvozené entity jsou fiktivní. Podle tohoto rozlišení, jak se mi zdá, bude i většina entit v současné fyzice (např. atom, elektron, gravitační síla atd.) fiktivních, i když jsou považovány za existující.

Je tedy překvapující vidět „potěšení“ a „bolest“ zařazené mezi „reálnými entitami“ (str. 16). Tento krok by vyžadoval filosofický komentář vzhledem k tomu, že reálné entity jsou definované jako tělesa či substance, a potěšení a bolest vypadají spíše jako subjektivní stavy. Navíc chceme vědět, jak Bentham chápe např. potěšení ze cvičení vnitřních duševních schopností (třeba při akademické práci). Pojmy potěšení a bolesti jsou v utilitarismu zásadní, a tak tyto otázky nejsou vůbec marginální.

Přirovnání mezi entitami ve fyzice a prožitky potěšení a bolesti, představené na stranách 19-20, je pro mě velmi nejasné. Autor by měl při obhajobě tuto analogii vysvětlit a dále upřesnit ontologický status potěšení a bolesti. Mohl by nám též sdělit, do jaké míry je jeho řeč „o prožitcích potěšení a bolesti“ a o „jejich neurofyzilogických korelátech“ (str. 20) Benthamův jazyk, nebo autorův interpretační komentář.

Krátké pojednání ohledně fenomenalismu (str. 20) je problematické. Autor nám říká, že tělesné věci nejsou odvozené reálné entity proto, že „Bentham se ... drží předpokladu existence reálného fyzického světa, který zapřičiňuje percepcí.“ Není ale jasné, proč předpoklad existence fyzického světa musí být v konfliktu se skutečností, že tělesné věci nejsou přímo vnímané. Mohly by totiž být *předpokládanými* příčinami našich vjemů.

Autor dále tvrdí, že „Bentham kategorizoval Humeovy impresy a ideje jako vnímatelné reálné entity“. Jestli jsou však vnímatelné reálné entity tělesné věci, pak Humova ontologická nestrannost, která je zakotvena v těchto termínech, je zcela převrácena. Benthamova terminologie má tudíž jen povrchní podobnost s Humovou.

Autorovo pojednání o duši a Bohu (str. 20-22) je pro mě velmi obskurní. Např. tvrzení, že „lidskou duši ještě nikdo nikdy smyslově nevnímal,“ je triviální pravda, kterou by uznal každý

dualista i idealista, a těžko zdůvodní Benthamův názor, že duše je „ne-entita“. Dualista či idealista koneckonců tvrdí, že duše může být odvozená na základě vnímatelných skutečností. Když pak čteme, že prý odvozené (takzvané fiktivní) entity „se musí vztahovat nějakým způsobem k fyzickému světu“ (str. 21) je vidět, že Benthamův materialismus je spíš dogmatický předpoklad. Nutno dodat, že v těchto pasážích o duši není jasné, zda mluvíme o své vlastní duši nebo o duších druhých.

Autor tvrdí, že „Bentham byl přesvědčen, že existence fyzického světa je nezávislá na lidské mysli, a že vše, co může být předmětem poznání, jsou fyzické věci“ (str. 22). Pokud však fyzické věci jsou nezávislé na mysli, čtenář chce vědět, co je mysl a proč nemůže být mysl také předmětem poznání.

Expozice Benthamovy ontologie v první části práce vyvolává uvedené i další otázky. Zde bych měl zmínit, že, můj příspěvek jakožto příspěvek vedoucího práce k projektu byl opravdu minimální. Setkal jsem se pouze s celým rukopisem a nemohl jsem sledovat psaní jednotlivých kapitol. Ontologický základ uvedený v prvních dvou kapitolách je podle mě málo užitečný bez dalšího filosofického komentáře a vysvětlení.

Občas mám pocit, že autorova „scientistická“ interpretace znamená určité překroucení Benthamova přístupu. Jeden příklad za všechny: autor píše, že Benthamova psychologie „zůstává u pozorování, jak se daný organismus a jeho fyziologie má“ (str. 35). Nevím, zda ten biologický jazyk je opravdu na místě vzhledem k tomu, že prý Bentham uznává „mentální vnímání“ (str. 35), které je zřejmě určitým typem sebereflexe.

V dalších částech práce, které se týkají principu užitku a právníkové filosofie, čtenář nachází mnoho přínosných pasáží včetně srovnání Benthamova utilitarismu s křesťanským utilitarismem (str. 31); zdůvodnění nemožnosti přímého důkazu utilitarismu (str. 32); rozlišení mezi různými motivačními sankcemi (str. 38-9); upozornění na Benthamovo zavádějící pojetí „kalkulu“, které je spíš pseudo-matematické (str. 50); a vyjasnění nepřekonatelného problému počítání intenzity (str. 51). Tyto pasáže jsou opravdu cenné.

Autorův ambiciózní projekt je tak pouze částečně úspěšný. Důležitý ontologický základ je představen příliš stručně—a bez důkladného komentáře—na to, aby hrál kýženou zásadní roli v práci. Někdy Benthamová teorie vypadá málo koherentně, někdy zase dogmaticky. Na druhé straně však autor nabízí mnoho přínosných hledisek ve svém pojednání o Benthamově etice a o praktických aspektech jeho práce. Jednoznačně doporučuji práci k obhajobě. Zhodnotil bych ji zatím jako *dobře až velmi dobře*.